

Hónapló

Dalos György

Merry Christmas, boldog újév

Berlin, 2022. december 24.

Úgy hozta a sors, hogy népszerű-tudományos brosúrában dolgozom: egy erfurti felnőttoktatási intézmény kért fel, hogy írjam meg mintegy 120 oldalon a kilencvenes évek jugoszláviai háborúinak történetét, s minél egyszerűbben, világosabban adjam elő a kusza és zűrzavaros históriát. Jóllehet nem ez az első munkám a mondott műfajban, ám ezúttal minden eddiginél nagyobb fába vágom a fejszemet. Az orosz–ukrán háború túl nagy árnyékot vet a témára, s ráadásul íróként hajlamos vagyok olyan részletekben elmélyedni, amelyekre komoly tudósok ügyet sem vetnének. Most például éppen Szerbia és Horvátország összecsapásánál tartok, s azon kapom magam, hogy a katonai és politikai vonatkozásoknál jobban érdekel a főszereplők egymáshoz való viszonya. Márpedig ennek a háborúnak feltűnő sajátossága volt, hogy a szemben álló felek kivétel nélkül tegező viszonyban álltak egymással, hiszen valamennyien a Tito szárnyai alatt felnőtt jugoszláv elitből kerültek ki. Ez a kötődés furcsamód még akkor is működött, amikor az államszövetség szétesett és az ország lángba borult. Gondos kutatók kiderítették, hogy Slobodan Milošević szerb és Franjo Tuđman horvát elnök, úgy is, mint egymás esküdt ellenségei, a legvéresebb hadiesemények közepette 48 ízben találkoztak személyesen, és számtalan telefonbeszélgetést folytattak egymással. Tolmácsra nem volt szükségük, lévén a szerb és a horvát ugyanazon nyelvnek kétféle dialektusa, csak a cirill, illetőleg latin írásmódban különböznek egymástól. Ebből a szempontból különösen jellemző 1991. október havának eseménytörténete. Szerbia, egyelőre még Jugoszlávia néven, ekkor már hónapok óta harcban állott a függetlenségét kikiáltó Horvátországgal. Szerb csapatok ostromzár alatt tartották, tüzérséggel és légi-erővel rombolták Vukovárt és Dubrovnikot, tízezrek menekültek a szerb katonai alakulatok és a bestiálisan öldöklő szabadcsapatok elől. A belgrádi vezetők ekkor támadt az az ötlete, hogy harci repülőkből rakétákkal lövi Tuđman elnök zágrábi rezidenciáját, az egykori báni palotát, amely 1848-ban Jellasicsnak adott otthont. Csakhogy a báni palota a támadás délutánján fontos találkozó színhelye volt: Tuđman éppen a még létező belgrádi központi kormány vezetőivel tárgyalt a béke helyreállításáról. A jelen lévő Ante Marković jugoszláv, tehát se szerb, se horvát miniszterelnök a rakéták becsapódása után első dühében Belgrádba telefonált. „Csoda, hogy túléltek”, kiabálta a kagylóba, és kijelentette, hogy addig nem tér vissza, míg le nem váltják Kadijević jugoszláv hadügyminisztert, a támadás fő felelősét. A pikáns az volt a dologban, hogy Marković, Kadijević és persze Tuđman is valaha Tito partizánjaként kezdte politikai pályafutását. Egyszóval, ha úgy vesszük, a báni palota megtámadása

akár bajtársak közötti civakodás is lehetett és a háború ezzel be is fejeződhetett volna, de még eltartott hét évig. Pedig hát, üzeni Clausewitz 1832-ből, mintegy figyelmeztetve Milošević mai követőit: „Mihelyt az erőfeszítés oly nagy lesz, hogy a politikai cél értéke már nem tudja ellensúlyozni, akkor fel kell adni, és annak következménye a béke lesz.” Jó volna mostanság megérni egy ilyen következményt.

*

Becsés egészségemre, lekopogom, általában nem panaszkodhatom, de ujjizmam erősítése végett rendszeresen kézterápiára járok. A rendelő ugyanabban a kerületben található, amelyben lakom, a Reinhardtstrasse végén, a valamikori Fal közelében. Korábban úgy jutottam el oda, hogy elgyalogoltam az én utcámmal párhuzamos Kastanienalleera, ott felszálltam az M1-es villamosra, leszálltam a Friedrichstrasse–Reinhardtstrasse sarkán, s onnan mintegy tízpercnyi gyalogúttal elértem a helyszínt. Egy ilyen utazás, ha időben kaptam el a villamost, mintegy 25 percet vett igénybe.

Ősz óta ez a jól begyakorolt helyváltoztatás nem működik, éspedig a fékevesztett berlini útpépítések és pályajavítások miatt. Előbb az M1-et helyettesítették villamospótló buszjárárral, majd valami miatt ezt a járatot is megszüntették. Helyette azt ajánlották, hogy inkább U-Bahnnal közelítsük meg a Friedrichstrassét. Ehhez viszont el kell jutni az Alexanderplatzra s onnan további két S-Bahn-megállóval a Friedrichstrasséig, amelynek állomásától a Reinhardtstrasse tízpercnyi gyalogútra van. Jó összeköttetés esetén a menetidő így 45 perc lett. Nem sokkal később megkezdődött az U-Bahn vonalán a sínreform, ami pedig járatritkítást és ingázást vont maga után. Ekként saját kerületemben már ötven perc kellett ahhoz, hogy elérjem a hön vágyott úti célt.

Az autósok helyzete se könnyű: A.-val, mondjuk, pesti útra készülődve letesszük a kocsit egy ismerős városzéli helyen, s onnan buszozunk tovább a reptérig. Ám ezeket az utakat egyre inkább meglepetésszerű elterelések szegélyezik, a dugókról nem is beszélve. Ezért olykor ráfanyalodunk az S-Bahnra, amely az Alexanderplatzról szállítja az utast a Berlin-Brandenburg repülőtérre. Autó- és busz-kombinációval egy órát kell számolni, S-Bahnnal negyven percet. Csakhogy legutóbb az S-Bahnt is elkezdték reparálni, és a helyzet vészjóslóan tendál az ingázás és a járatpótló buszok felé. A kézterápia kedvéért tegnapelőtt tettem egy merész kísérletet: a Torstrassén át a Friedrichstrasséra kanyarodva negyven perc alatt értem a Reinhardtstrasse szélére – saját két lábamon. Igaza van Móricz Zsigmondnak: „Gyalogolni jó.”

*

Merry Christmas, glückliches Neujahr, áldott karácsonyt, (már most előre) boldog újévet, kapom az üzeneteket, ha nem is különböző földrészekről, de legalább tucatnyi városból. Persze, szép baráti gesztus, de kíváncsi lennék, ki mit ért ezen, milyen helyzetben szeretnének látni engem vagy önmagukat (merthogy viszont kívánom nekik) ezekre a napokra és a 2023-as esztendőre, mi lenne az, ami jelen helyzetben elég merry, glücklich lenne. Mellesleg a

német nyelvben ez a szó „szerencsésnek” is fordítható, mintha olyasmi volna, amit nem kiküzd, hanem mintegy véletlenül elnyer az ember. Az én életemben a karácsony nem töltött be sajátos szerepet, igaz, ha már valaki arra gondol, a hanuka sem, amelyeket manapság divatos „hanukarácsony” elnevezéssel, mintegy integrálni a keresztény-zsidó kultúrába.

Egyetlen olyan év végi eseményre emlékszem, ami vízvázalzó volt a pályámon – 1967 decemberére –, s amelynek súlyosságára akkor magam is ráéreztem. Valahonnan egyedül ballagtam hazafelé a néptelen utcákon, és azon tűnődtem, mit hoz a következő, 1968-as esztendő, maga a jövő. Abban reménykedtem, hogy az addiginál kicsit több időm marad saját magamra, megjelenik majd a második verskötetem, rengeteget fogok dolgozni, hogy összejöjjen anynyi pénzem, amennyivel kis lakásomat nagyobbra, többszobásra cserélhetem. Felmerült bennem továbbá, hogy feleségül veszem J.-t, sok gyerekünk lesz, és akkor, abban a nagyobb lakásban már érdemes lesz karácsonyfát állítani. Szinte magam előtt láttam a jelenetet, amint kérőként csöngetek be J.-ék rózsadombi lakásába, előadom szándékomat, mire a szigorú tekintetű apa, mint valami békebeli Kabos-filmben, gőgösen cigarettázva kérdezi vissza: „Mire alapozza ön ezt a házasságot?” Őszintén bevallottam magamnak, hogy a kérdés jogos lett volna, és ez a felismerés mélabús érzéssel töltött el.

Barátaim, szélsőbaloldali pesti egyetemisták nem keresztény karácsonyt, hanem „vörös Szilvesztert” ünnepeltek, postán is elküldték a meghívókat a résztvevőknek, s így a belügyi szervek is értesültek a rendezvényről. Ezt persze csak egy hónappal később tudhattuk meg az első kihallgatásokon. Kis csoportunk izgatott ténykedését, amely persze nem merült ki holmi szilveszteri bulizásban, túlzó módon „államellenes összeesküvésnek” minősítették. Éppen az ügyünkben rendezett „maoista per” anyagából tudom visszaidézni annak az estének a hangulatát. T., harmadrendű vádlott mondja vallomásában: „1967 szilveszterét édesanyám lakásában ünnepeltük, aki elutazott. Mindenekelőtt asztalhoz ültünk, és különböző minisztereket választottunk. Volt például belügyminiszter, s csak az ő engedélyével hagyhatta el bárki a szobát. A külügyminiszternek a házban lakókkal kellett kapcsolatba lépnie, ha netán panaszkodtak volna túl hangos dalolászásunkra. Közös éneklésre vagy táncrea a kulturális miniszter adhatott utasítást. A nehézipari miniszter pedig arról gondoskodott, hogy mindig legyen elegendő étel és ital az asztalon. Egyébként koalíciós kormányt alakítottunk pártokkal, így a Keresztény Virslievők és a Zsidó Virslievők pártjával, stb. Aztán megkezdődtek a társasjátékok...”

Az egyikre máig emlékszem. Kis árnyékkormányunk felszólítására mindenkinek nyilatkoznia kellett arról, hogy mely korban élne legszívesebben. Házigazdánk, T. a francia forradalom idejébe vágyakozott vissza, jómagam, mint fiatal költő, a húszas évek szovjet avantgárdjához szerettem volna tartozni, a húszéves Pór Gyuri az ötvenes éveket választotta, mondván, hogy akkor lehetett legnehezebb és legszebb feladat forradalmárnak maradni. Volt azután, aki gazdagabb fantáziával az ókori Görögországot találta eszményi környezetnek vagy szívesen vett volna részt Kolumbusz Kristóffal együtt az Újvilág felfedezésében. Egy azonban bizonyos – miért is tolul fel bennem ez az emlék? – akkor, 1967/1968 fordulóján, és ott, Magyarországon, egyikünk sem akart élni.